

MAKTAB O'QUVCHILARINI ONA TILI VA ADABIY TALIMDA MUSTAQIL FIKRLASHGA ORGATISH ASOSLARI

Dildora Sharipova Samatovna -

Toshkent viloyati Olmaliq shahar

18 umumtaliq maktabi ona tili va adabiyot fani oqituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktab o'quvchilarini mustaqil fikrlashga orgatish asoslari korsatilgan bolib, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ahamiyati va afzalliklari yoritib berilgan.

Kalit sozlar: Faoliyat, mustaqil fikrlash, tafakkur, kognitiv jarayon, mantiqiy fikrlash
Fikrlash-bu ob'ektlar va hodisalarning munosabatlarini, ob'ektiv dunyo qonunlarini umumiy va bilvosita aks ettiradigan ijodiy, kognitiv jarayon

Yaxshi mantiqiy fikrlash, rivojlangan fikrlash qobiliyati har bir bola uchun zarurdir. Zero, o'qitishda ham, hayotda ham barqaror muvaffaqiyat faqat aniq xulosalar chiqaradigan, oqilona harakat qiladigan, izchil fikrlaydigan va izchil mulohaza yuritadiganlarga nasib etadi.

Tushunchalarni shakllantirishning asosiy mantiqiy usullari analiz, sintez, taqqoslash, abstraksiyalash, umumlashtirish, konkretlashtirish, tasniflashdir.

Maktab o'quvchilarining mantiqiy fikrlashini tahlil qilishga bag'ishlangan eng muhim tadqiqotlar 60-yillarda taniqli psixolog N. A. Menchinskaya boshchiligidagi bir guruh olimlar tomonidan olib borilgan. Ularning asarlarida fikrlash bilimlarni o'zlashtirish, o'rganish uchun umumiy qobiliyat nuqtai nazaridan ko'rib chiqilgan. O'rganish qobiliyati aqliy rivojlanish bilan chambarchas bog'liq edi: aqliy operatsiyalarni shakllantirish (ayniqsa tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish), ongning xususiyatlari (moslashuvchanlik, faollik, mustaqillik), aqliy faoliyatning aniq va mavhum turlarining nisbati bilan.

Mantiqiy fikrlash psixologiyada muammolarni hal qilish jarayoni sifatida qaraladi. Tafakkurning mazmunini maxsus aqliy faoliyat sifatida ta'riflab, S. L. Rubinshteyn shunday yozgan edi: "fikrlash muammoli vaziyatdan kelib chiqadi. Muammo berilgan va izlanayotgan vazifa sifatida shakllantirilganda, shartlar va talablar alohida belgilanadi, butun fikrlash jarayoni vazifa shartlari va uning talablari nisbati bilan belgilanadi. Ularning korrelyatsiyasida, umuman olganda, muammoni hal qilishning fikrlash jarayoni yotadi".

Fikrlash funktsiyasi hissiy idrok chegarasidan chiqib, bilish chegaralarini kengaytirishdir. Fikrlash to'g'ridan-to'g'ri idrokda berilmagan narsalarni ochib berish uchun xulosadan foydalanishga imkon beradi.

Tafakkurning vazifasi ob'ektlar orasidagi munosabatlarni ochib berish, bog'lanishlarni aniqlash va ularni tasodifiy tasodiflardan ajratishdir.

Fikrlash jarayonining dastlabki bosqichi muammoli vaziyatni anglashdir. Muammoni bayon qilishning o'zi fikrlash harakatidir, ko'pincha bu juda ko'p aqliy mehnatni talab qiladi.

Fikrlaydigan odamning birinchi belgisi bu muammoni qaerda ekanligini ko'rish qobiliyatidir. Savollarning paydo bo'lishi (bu bolalar uchun odatiy) fikrlashning rivojlanayotgan ishining belgisidir.

Fikrlash jarayoni boshlanadigan, har doim biror muammoni hal qilishga qaratilgan muammoli vaziyatning mavjudligi, boshlang'ich vaziyat predmetni yetarli darajada ifodalashda, tasodifiy aspektda, ahamiyatsiz bog'lanishlarda berilganligini ko'rsatadi.

Fikrlash jarayoni natijasida muammoni hal qilish uchun ko'proq etarli bilimga kelish kerak. O'z mavzusi va uning oldida turgan vazifani hal qilish bo'yicha tobora ko'proq bilimga ega bo'lish uchun fikrlash fikrlash jarayonining turli xil o'zaro bog'liq va o'zaro o'tuvchi tomonlarini tashkil etuvchi turli xil operatsiyalar orqali davom etadi.

Adabiyot darslari asosan og'zaki va mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, u asosan tabiat va insoniyat jamiyatida umumiy naqshlarni topishga qaratilgan, umumiy aloqalar va munosabatlarni aks ettiradi, asosan tushunchalar, keng toifalar va tasvirlar bilan ishlaydi, undagi tasvirlar yordamchi rol o'ynaydi.

Maktab o'quvchilarining o'qish madaniyati jamiyat ma'naviy salohiyatining muhim ko'rsatkichidir. Oquvchining o'qish doirasini kengaytirish ma'naviy madaniyatning kelib chiqishi va gumanitar bilimlarni boyitish bilan bog'liq. Zamonaviy o'quvchining o'qish qiziqishlari qanday? O'qish doirasini o'rganish va idrok etishning o'ziga xos xususiyatlari kitoblarni tanlash jihatidan ham, umumiy madaniyat darajasi jihatidan ham, O'qilgan narsalarga shaxsiy munosabatda ham juda xilma-xil rasmni ko'rsatdi. Biroq, bo'sh, rangsiz javoblarning mavjudligi tushkunlikka tushadi. Ammo bizning oldimizda 21-asr boshidagi yangi oquvchi bor, u keng qiziqishlarga ega, o'z hukmlariga ega. Shuning uchun men o'quvchilarning ta'lim ehtiyojlarini qondirish, ularning qobiliyatlarini ochib berish, shuningdek, shaxsning o'zini o'zi bilish jarayonlarini rag'batlantirish, maktab o'quvchilarining amaliy va nazariy fikrlashini rivojlantirish va natijada ta'lim sifatini oshirish uchun loyiha uslubiga murojaat qildim.

Maktab mavzusi sifatida adabiyot o'quvchilar tafakkurini rivojlantirish uchun samarali sohadir. Maqsadga muvofiq o'qishni o'rganish fikrlashni o'rganish demakdir. Ta'lim loyihasi-bu ma'lum bir vaqt davomida ta'lim mahsulotlarini olish uchun barcha ishtirokchilarning faoliyatining murakkabligini ta'minlaydigan darslarni tashkil etish shakli.

- amaliyotga yo'naltirilgan, loyiha ishtirokchilari faoliyatining boshidanoq aniq belgilangan natijasi bilan ajralib turadi. Bundan tashqari, bu natija, albatta, ishtirokchilarning ijtimoiy manfaatlariga qaratilgan;

- ishtirokchilardan dastlab ob'ekt, hodisa haqida ma'lumot to'plash, loyiha ishtirokchilarini ushbu ma'lumotlar bilan tanishtirish, tahlil qilish va keng auditoriya uchun mo'ljallangan faktlarni umumlashtirishga e'tibor qaratishni talab qiladigan axborot loyihalari. Bunday loyihalar, shuningdek tadqiqotlar, puxta o'ylangan tuzilmani, loyiha ustida ishlash jarayonida tizimli tuzatish imkoniyatini talab qiladi;

- rolli o'yinlar, struktura ham faqat rejalashtirilgan va loyiha oxirigacha ochiq qoladi. Ishtirokchilar loyihaning mohiyati va mazmuni, hal qilinayotgan muammoning o'ziga xos xususiyati tufayli ma'lum rollarni bajaradilar. Bu ishtirokchilar tomonidan ixtiro qilingan vaziyatlar bilan murakkablashgan ijtimoiy yoki ishbilarmonlik munosabatlariga taqlid qiluvchi adabiy belgilar yoki xayoliy belgilar bo'lishi mumkin.;

- ijodiy, natijalarning tegishli ijodiy dizaynini o'z ichiga oladi. Bunday loyihalar, qoida tariqasida, ishtirokchilarning birgalikdagi faoliyatining batafsil tuzilishiga ega emas;

-puxta o'ylangan tuzilmani, belgilangan maqsadlarni, tadqiqot mavzusining barcha ishtirokchilar uchun dolzarbligini asoslashni, axborot manbalarini belgilashni, o'ylangan usullarni, natijalarni talab qiladigan tadqiqot.

Oquvchilarning aqliy faoliyatini faollashtirish, tanqidiy fikrlash, mustaqillik va ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishga loyihada ishlashga yordam beradigan muammoli, qisman izlanish va tadqiqot usullaridan foydalanish yordam beradi.. Adabiyot darslarida men lingvistik faktlar va hodisalarni taqqoslash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, g'oyalar va naqshlarni ajratish, kuzatuvlar o'tkazish, mantiqiy aloqalarni o'rnatish, umumlashtirish, xulosalar chiqarish, yangi materialni idrok etishda, umumlashmalarni tushunishda va bilimlarni tizimlashtirishda, o'quv materiallarini birlashtirish va takrorlashda ham muammolarni ilgari surishni o'rgataman. uyga vazifa va sinfda uni tekshirish. Agar oquvchi olingan bilimlarning ma'nosini chuqur anglasa, u ular o'rtasidagi aloqaning mohiyatini tushunadi, muhim aloqalarni muhim bo'lmagan aloqalardan ajratib turadi, ushbu aloqalarning shakllanishi va namoyon bo'lish jarayonini ko'radi, bilim haqiqatini qanday isbotlashni va uni amalda qo'llashni biladi. Bu holda savollarni to'g'ri qo'yish qobiliyati alohida rol o'ynaydi, chunki ular diqqatni jamlaydi, farazlarni xotirada qidirishni cheklaydi.

Samarali mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga quyidagi savollar yordam beradi: nima uchun? Nima maqsadda? Sabablari nima? Natijalar qanday? Ijodiy mashqlar tashabbuskorlik, ijodkorlik va mustaqillikni rivojlantiradi, shu nuqtai nazardan, materialning tuzilishi emas, balki muammoning mohiyati haqida o'ylashga majbur qiladigan, xulosani tasvirlash uchun material topishdan ko'ra, haqiqiy materialdan xulosa topishga qaratilgan, taqlid emas, mustaqillikni rivojlantiradigan narsalar ko'proq qimmatli.

Ijodiy mustaqil ishlar zukkolik, zukkolik, shaxsiy kuzatuvlar, taassurotlar va taxminlarni aniqlash uchun maxsus vazifalardir.

Vazifalar bilimlarni namunada takrorlash uchun ham, murakkab aqliy operatsiyalarni talab qiladigan ijodiy xarakterga ega bo'lishi kerak – tahlil, argumentatsiya, o'z xulosalari. Mustaqil ishni tashkil etish shakllari juda xilma-xil bo'lishi mumkin:

Tarkibni tushuntirish bilan atamani o'zaro bog'lang.

Gaplardagi bo'shliqlarni to'ldiring.

Jadvalni to'ldiring.

Xronologik muammolarni hal qilish.

Muammoli yondashuv, voqealarni shaxsiy baholash bilan bog'liq vazifalar.

Ilyustratsiyalar talqini.

Sarlavha ustida ishlashni tashkil etish.

So'z ishlarini tashkil etish.

Diagrammalar, chizmalar, jadvallar, krossvordlar tuzish.

Oquvchilarning mustaqil mantiqiy fikrlashini rivojlantirish bo'yicha ishlar ta'limning barcha bosqichlarida: maqsadlarni belgilashda, yangi materialni yetkazishda, bilimlarni tushunishda va mustahkamlashda, uy vazifalarini tekshirishda amalga oshirilishi kerak.

Sarlavha ustida ishlashni tashkil etish (ism, ushbu matn uchun sarlavha bilan chiqing, matnsiz sarlavha bering, taklif qiling, matn nima haqida bo'lishini izohlang).

Matnga savollar berish qobiliyati (matn bilan dialog).

Matnning asosiy g'oyasini ta'kidlash qobiliyati.

Gipotezalarning nominatsiyasi va sinovi.

Matn bo'shliqlarini to'ldirish.

Asl ma'lumotlarni almashtirish.

So'z ishlarini tashkil etish.

Ilyustratsiyalardan foydalanish.

Ushbu jumalarga muvofiq matnning qurilishi.

Mustaqil ish talabalarning o'zboshimchalik bilan e'tiborini rag'batlantiradi, chunki buni amalga oshirishda talabalar to'g'ridan-to'g'ri o'rganilgan mavzularni taqqoslash, taqqoslashga e'tibor berishadi va boshqa stimullardan chalg'itadilar. O'qish uchun olingan vazifaning asosiy masalasi qanchalik qiziqarliroq va uni hal etish imkoniyatlari qanchalik xilma-xil bo'lsa, diqqat shunchalik jamlanadi, u shunchalik barqaror va o'zboshimchalik bilan bo'ladi. Bu o'quvchilarga o'qituvchi tomonidan berilgan savolga to'g'ri javob topishgina emas, balki qiyosiy tahlilni umumlashtirish, yakuniy xulosalarni shakllantirish imkonini beradi, ya'ni. mustaqil ishni mantiqiy yakuniga yetkazish.

Tavsiya etilgan badiiy matnlardan "5" ga ega bo'lishni istagan talabalar yozuvchilarni qiziqtirgan muammolarni ta'kidlashadi:

"Agar yaxshilik va yomonlik o'rtasida chiziq chizish mumkin bo'lganda edi, ba'zi odamlar bu chiziqni kesib o'tgan bo'lar edi"

"Qancha qabristonlar vayron qilingan, vayron qilingan, tashlab qo'yilgan, qancha odam ota-onasining qabrlarini bilmaydi"

"Rabbim, inson o'z yaqinlaridan qanchalik oson ayriladi, barchani qanchalik tez unutadi"

"Eh-eh, biz qanday odamlarmiz va qanday qilib beparvolik va ko'p narsalar, xuddi ataylab, barchamiz yomonlik qilamiz"

"Yaratilish orqali biz bir vaqtning o'zida ko'p narsalarni yo'q qilamiz"

Shuni ta'kidlash kerakki, talabalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan har xil mustaqil ish turlari bilan muvaffaqiyat ma'lum didaktik sharoitlarga bog'liq.

Birinchi shart-o'quvchilarning topshiriqning maqsadi, mazmuni va bajarilish ketma-ketligini tushunishga imkon beruvchi bilimlarga ega bo'lishidir.

Ikkinchi shart-topshiriq mazmunida yangi materialning mavjudligi bo'lib, u vazifaga tadqiqot yo'nalishini beradi, o'quvchilarning bilim qiziqishlarini uyg'otadi va mustaqil yechishni talab qiladi.

Uchinchi shart-mustaqil ish natijalarini yozuvlar, chizmalar, diagrammalarda qayd etish zarurati.

To'rtinchi shart shundaki, darslik bilan ishlash sinfdagi mustaqil ishlarning boshqa turlari bilan birlashtirilishi kerak.

Beshinchi shart shundaki, talabaning mustaqil ishi dars oxirida o'qituvchi tomonidan mos ravishda baholanadi bu talabalar uchun vazifalarni bajarishda tirishqoqlikni namoyon etish uchun rag'batdir.

Materialni tushuntirishni oquvchilarga faktlarni tizimlashtirish, ba'zi hodisalarning sabablari va oqibatlarini aniqlash uchun vazifalar bilan birga olib borish maqsadga muvofiqdir. Talabalar ishini tashkil etish usullaridan biri bu o'qituvchining ma'ruzasi paytida eslatmalardan foydalanishdir. Masalan:

- Mavzu va ma'ruza rejasini yozib olish.
- Tezislarni tuzing, xulosalar yozing.
- Yozuvlardagi qiyin atamalarni ajratib ko'rsatish va ularning ma'nosini tushuntirish.
- Ma'ruza matnlarini darslikdagi ma'lumotlar bilan to'ldirish.
- Ma'ruza oldidan o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob tayyorlash.

Men mustaqil faoliyat va bilimni anglash tamoyilini o'rganishning etakchi printsiplari deb bilaman, shuning uchun amalda o'qitishning faol shakllari va usullaridan foydalanaman:

Sinfni o'rganishdan kichik guruhlarni o'rganishga o'tish.

Bilimlar muloqotidan va ularni yodlashdan mustaqil izlanishga o'tish .

Muvaffaqiyatli talabalar bilan ishlashdan barcha talabalar bilan ishlashga o'tish.

Talabalar faolligini sezilarli darajada oshirishga navbat. Loyihalar va hamkorlik usuli har bir talabaning faolligini, uning bandligini, materialni tushunish darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Bir xil materialni barcha o'quvchilarni o'zlashtirishdan turli materialni turli o'quvchilarni o'zlashtirishga o'tish.

Ijodiy faoliyatda o'rganish: ijodkorlik orqali rivojlanish, kashfiyot orqali o'rganish. O'quv jarayonida bolalarni ijodiy faoliyatga jalb qilish: munozara, mehnat mahsulotlarini mustaqil yaratish, tasavvur, yozma va og'zaki nutq, o'quv va ilmiy loyihalar ustida ishlash va boshqalar.. Empatiya usuli (shaxsiy analogiya usuli). O'zingizni qahramon yoki qahramon o'rniga qo'yish qobiliyati..

Muammoga asoslangan ta'lim. O'qituvchi tomonidan muammoli vaziyatlar yaratish va ularning yechimini mustaqil izlashga asoslanadi:

1. muammoli vaziyatni yaratish;
2. rezolyutsiya gipotezalarini shakllantirish;
3. qabul qilingan ma'lumotlarni tizimlashtirish bilan echimni tekshirish. Asosiy shart-talabalarning motivatsiyasi mavjudligi.

An'anaviy darsdan darsning noan'anaviy shakl va usullariga o'tish. Bu dars bo'lishi mumkin: auksion, ishbilarmonlik o'yini, matbuot anjumani, munozara, bilimlarni ommaviy ko'rib chiqish, turnir, estafeta poygasi, seminar, bahs, sayohat, sinov, o'yin va boshqalar.. Darslik bilan ishlash shakllari alohida qiziqish uyg'otadi: reproduktiv-qidiruv (reja, sxema, xulosa tuzish,... matnga ko'ra), qiyosiy-tahliliy (jadvallar, diagrammalar, chizmalar) va ijodiy (xatolikka yo'l qo'yilgan matnlar, testlar, krossvordlar, ...).

Men tez-tez intellektual kazino shaklida dars olib boraman.

Bilimlarni nostandart vaziyatda qo'llash qobiliyati rivojlanadi, o'rganilayotgan mavzudagi asosiy narsani ajratib ko'rsatish qobiliyati rivojlanadi, talabalar doskaga chiqadilar va nihoyat daftardan ajralib chiqadilar. Va nihoyat, faol ta'lim shakllari haqiqatan ham talabalarning mustaqil mantiqiy fikrlashini faollashtiradi.

Buning uchun ma'lum bir yo'nalishda yangi bilimlarni o'zlashtirish va ularni amalda qo'llash uchun talabalarni mustaqil bilim faoliyatiga keng jalb qilish uchun o'quv jarayonini, darslar metodikasini qayta qurish kerak.

An'anaviy "tushuntirish - konsolidatsiya" sxemasi bo'yicha mashg'ulotlar o'quvchilarni hayotga muvaffaqiyatli tayyorlash, ularning ijodiy faolligi, tashabbuskorligi va bilimlarini mustaqil ravishda to'ldirish qobiliyatini shakllantirish imkoniyatlarini cheklaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar royxati:

1. Gazul S. M., Ananchenko I. V., Kiyayev V. I. Sover-shantaj universitetdagi o'quv jarayoni: faol o'qitish usullari va gibrud virtualizatsiyaga asoslangan axborot tizimlari // zamonaviy muammolar fan va ta'lim. 2015
2. Pevneva A. G., Ananchenko I. V. o'quv loyihasi faoliyati axborot geomodelingi // fanning vaqtinchalik muammolari va ta'lim. 2015
3. Xreshnikov S. E., Zodilova T. V., Ananchenko I. V., Jumper V. V. Bulutli it texnologiyalari rivojlanishining hozirgi bosqichidagi xizmatlar // masofaviy va virtual ta'lim. – 2013. – № 11(77). - 64-77 betlar
4. Musaev A.A., Gazul S.M., Ananchenko I.V. The information infrastructure design of an educational organization using virtualization technologies virtualashtirish texnologiyalaridan foydalangan holda ta'lim tashkiloti // SanktPeterburg davlat texnologiya instituti (texnik universitet). – 2014. – № 27(53). – P. 71-76.